

Gavril Scridon

Ecouri literare universale
în poezia lui

George Coșbuc

Studiu de literatură comparată

Ediția a II-a

În loc de prefață
de
Irina Petras

Cluj-Napoca, 2016

CUPRINSUL

În loc de prefață de Irina Petras	5
Cuvânt înainte	9
I. Literatura comparată și problema influențelor.....	11
II. Epoca în care a trăit Coșbuc	33
III. Cultura literară universală a lui George Coșbuc	43
IV. Activitatea de traducător a lui George Coșbuc	75
V. „Procesul literar” Coșbuc	83
VI. Izvoarele universale ale poeziei lui Coșbuc	117
VII. Concluzii.....	383
VIII. Selecțiuni din biblioteca lui George Coșbuc	387
IX. Selecțiuni din catalogul autograf al bibliotecii lui George Coșbuc.....	397
X. Bibliografie	401

I

LITERATURA COMPARATĂ ȘI PROBLEMA INFLUENȚELOR

În ultima vreme, la noi în țară și peste hotare, în paginile revistelor sau în volume, la congrese și întâlniri ale specialiștilor, problemele literaturii universale și comparate au format obiectul unor interesante dezbateri, cu scopul de a scoate comparativismul dintr-un impas, de a găsi căile noi pentru cercetări ulterioare, de a elucida unele chestiuni de principiu și metodă. Se încerca ieșirea dintr-o criză și găsirea luminilor necesare unor drumuri noi, solicitate de momentul actual al dezvoltării culturii mondiale. Marxismul trebuia să-și impună criteriile, singurele capabile să limpezească incertitudini, încercări și umbre.

Nu intenționăm să luăm parte la discuții; nu este nici scopul acestei lucrări. Unele comentarii le considerăm însă necesare pentru a preciza linia de bază a cercetării izvoarelor universale în poezia lui George Coșbuc. Considerăm că cercetarea acestor izvoare, cu toate complicațiile lor, este necesară pentru a înțelege mai bine profilul artistic al unui mare poet, mare creator, și vastitatea domeniilor pe care spiritul său le-a cercetat cu o pasiune mistuitoare. Cercetarea acestor izvoare are o importanță mai mare însă: ea contribuie, sau trebuie să contribuie, la sublinierea legăturilor spirituale în circuitul universal, a liniilor de legătură

dintre popoare și epoci pe o scară istorică întinsă peste milenii, civilizații, orânduirii și continente. Permanențele care se vor constata în versiuni coșbuciene vor aduce un plus românesc acestor izvoare, reîntrate, prin vocabule latine de la gurile Dunării de jos, în circuitul din care s-au desprins pentru un moment al unei noi gestații. Biografia intelectuală a lui George Coșbuc se va întregi cu linii pe care cercetătorii le-au bănuit doar sau, unii, le-au pus sub un mare semn de întrebare.

Noțiunea de literatură universală este de dată destul de recentă, dacă o raportăm la vechimea relațiilor dintre literaturi pe planurile universalității; Goethe este cel dintâi care formulează această nouă modalitate de înțelegere a fenomenului literar. Acest fapt a fost citat de mai multe ori de către specialiști. Amintim, dintre cei mulți, pe André Gide¹ și pe Tudor Vianu². În celebrele *Con vorbiri cu Eckermann*, Goethe declară, la un moment dat: „Mă conving din ce în ce mai mult că poezia e un bun al întregii omeniri și că ea se manifestă pretutindeni și în toate timpurile, în sute și sute de oameni; cu singura deosebire că unul știe să facă mai bine decât celălalt și se menține mai îndelungat deasupra apei decât altul. De aceea domnul von Matthison nu trebuie să-și închipuie că el înseamnă totul și nici eu că aş însemna totul, ci fiecare trebuie să-și spună că darul acesta poetic nu e cine știe

¹ André Gide, *De l'influence en littérature*, în *Oeuvres complètes*, d'André Gide, édition augmentée de textes inédits établie par L. Martin-Chauffier, III, p. 249-273; este textul unei conferințe pe care Gide o ține la cercul „Libre esthétique” din Bruxelles, la 29 martie 1900.

² Tudor Vianu, *Formarea ideii de literatură universală în prima perioadă*, în *Studii de literatură universală și comparată*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Academiei R.P.R. (1963), p. 397-420.

ce lucru rar și că nu e cazul să te încrezi cine știe ce numai fiindcă ai scris o poezie bună. Se înțelege însă că, dacă noi germanii nu privim și dincolo de țarcul strâmt al hotarelor noastre, nimic nu e mai ușor decât să cădem și noi în această înfumurare pedantă. Iată de ce îmi place să privesc și ceea ce se întâmplă la alte națiuni și să sfătuiesc pe fiecare să facă la fel cu mine. Literatura națională nu vrea să zică prea mult în zilele noastre; acum e epoca literaturii universale și fiecare dintre noi trebuie să contribuie ca această epocă să se instaureze cât mai curând”³. Fragmentul acesta a fost citat deseori; dar el se completează cu un altul, care pare a-l continua cu anumite rezerve. Într-o discuție cu Eckermann, referitoare la încercările unora de a stabili ce anume aparține lui Goethe și ce lui Schiller din unele poezii compuse de cei doi împreună, autorul lui *Faust* spunea:

„E caraghios, tot aşa ai putea să întrebi un om bine hrănit câte vaci, câte oi și câți porci a mâncat de e atât de voinic. E drept că ne naștem cu unele capacitați, dar rezolvarea noastră o datorăm influenței a mii și mii de elemente, din care ne însușim tot ce putem și tot ce e pe măsura noastră. Multe lucruri le datorez grecilor și francezilor, după cum sunt nesfârșit de îndatorat lui Shakespeare, Sterne și Goldsmith. Dar cu aceștia n-am indicat toate izvoarele culturii mele; ar fi să ne pierdem în infinit și n-ar avea niciun rost. Principalul e să ai un suflet iubitor de adevăr și care să culeagă ceea ce îi trebuie de pretutindeni unde i se oferă.

³ Johann Peter Eckermann, *Con vorbiri cu Goethe în ultimii ani ai vieții sale*. În română de Lazăr Iliescu. Prezentare de Al. Dima. Editura pentru literatură universală, Buc, 1965, p. 226.

Și apoi, continuă el, lumea e acum atât de bătrână și în mileniile trecute au trăit și au gândit atâția oameni de geniu, încât foarte puține lucruri noi au mai rămas de spus și de dat în vîleag”⁴.

E adevărat că istorii ale literaturii universale au fost scrise înainte de aceste considerații ale lui Goethe; poetul are meritul de a fi găsit termenul cel mai potrivit pentru noțiunea respectivă, și acest termen, *Weltliteratur*, a rămas până astăzi valabil. Cele afirmate de Goethe par a nega rosturile cercetărilor de literatură comparată în direcția detectării de influențe; Goethe privește noțiunea de literatură universală doar din punctul de vedere al evoluției artei, al colaborării largi la această dezvoltare, dincolo de granițe și mândrii naționale, în direcția realizării unei înfrățiri spirituale mondiale. Noi ne însușim opiniile lui Goethe numai în sensul prim pe care-l conțin: crearea climatului de literatură universală, dar nu putem renunța la cercetarea complicatelor relații și la contribuția diferențelor limbii și popoare la patrimoniul comun care s-a format într-un efort creator de milenii. În cazul nostru special, care formează obiectul prezentei cercetări, suntem obligați la investigații din două motive: poetul a fost acuzat, după cum vom vedea, încă în timpul vietii, de plagiat și, tot în timpul vieții, i s-a pus la îndoială, i s-a negat chiar, cultura sa literară universală. Ne propunem aşadar să reabilităm pe Coșbuc din acest unghi de vedere, reluând mai vechi dispute și aducând noi precizări acolo unde este necesar.

L-am citat pe Goethe fiind un caz tipic de poet genial care nu numai că nu s-a ferit de influențe, dar

⁴ Op. cit., p. 291.

le-a și recunoscut mergând mai departe cu recomandarea adresată tuturor de a căuta și cerceta diferitele literaturi ale lumii ca o necesitate vitală. André Gide spunea într-o conferință pe care o ținea la 29 martie 1900 la Bruxelles, vorbind *De l'influence en littérature*: „Il n'est pas possible à l'homme de se soustraire aux influences; l'homme le plus préservé, le plus muré, en sent encore. Les influences risquent même d'être d'autant plus fortes qu'elles sont moins nombreuses. Si nous n'avions rien pour nous distraire du mauvais temps, la moindre averse nous ferait inconsolables”⁵.

Marele scriitor francez consideră că există două feluri de influențe: comune și particulare. Cele comune acționează asupra unei comunități întregi, asupra unui grup de oameni sau țări și au ca efect reducerea individului la tipul comun. Influențele particulare acționează asupra unei singure personalități, opunând-o comunității⁶. Se știe că mulți scriitori s-au ferit de influențe și le-au negat. E adevărat că, pentru unii, influențele au fost distrugătoare. Vorbind, de pildă, despre teatrul lui Bolintineanu, Eminescu făcea observația foarte justă că dramaturgul român n-a reușit să realizeze opere dramatice bune datorită faptului că se găsea sub prea puternica influență a lui Shakespeare, care a redus aproape total potențialul artistic modest al

⁵ André Gide, *Op. cit.*, p. 253; „Omul nu are posibilitatea să se sustragă influențelor; le resimte și omul cel mai rezervat, mai matur. Influențele riscă chiar de a fi cu atât mai puternice cu cât sunt mai puțin numeroase. Dacă noi n-am avea nimic pentru a ne sustrage timpului rău, cea mai neînsemnată aversă ne-ar face inconsolabili”.

⁶ *Op. cit.*, p. 253-254.